

Пархоменко Сергій Анатолійович,

аспірант Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вул. Антона Цедіка, 20, м. Київ, 03057; v.chas.info@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-1664-7530>

ПОВНОВАЖЕННЯ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ В СВІТЛІ ОПОРУ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

Анотація. Державна безпека є важливою складовою національної безпеки України, забезпечення якої покладається на Президента України. Державна безпека як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру – справа суб'єктів забезпечення державної безпеки, передусім: державного органу спеціального призначення із правоохоронними функціями, розвідувальних органів й інших державних органів, які знаходяться у підпорядкуванні Президента України та підконтрольні йому. Проведений аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що повноваження Президента України у сфері власне державної безпеки, тим більше у світлі драматичних подій опору широкомасштабній російській збройній агресії, ще потребують належного дослідження. Метою статті є аналіз повноважень Президента України у сфері державної безпеки та висвітлення окремих аспектів їх реалізації в контексті державного управління сектором безпеки напередодні та під час широкомасштабної російської військової агресії. Використання для досягнення поставленої мети таких методів наукового дослідження як аналіз і синтез, формально-юридичний та ін. дозволило встановити, що повноваження Президента України у сфері державної безпеки є широкими і розгалуженими. Водночас, наявність широких повноважень не завжди означає ефективність їх застосування в управлінській практиці. Між тим, в умовах загрози зовнішньої агресії вивіреність у реалізації повноважень глави держави набуває особливого значення. Це передусім стосується піраміди кадрових призначень в системі суб'єктів забезпечення державної безпеки. Аналіз реалізації Президентом України окремих повноважень щодо підпорядкованих йому суб'єктів забезпечення державної безпеки дозволив дійти висновку, що однією з головних причин їх подеколи невдалого застосування є відсутність інституційного запобіжника хибних управлінських рішень у сфері державної безпеки. Частковим вирішенням цієї проблеми може стати прийняття нової редакції Закону України «Про Службу безпеки України», до якого запропоновано внести зміни у частині кваліфікаційних вимог до кандидатур, котрі подаються Президентом України на найвищі посади.

Ключові слова: Президент України, державне управління сектором безпеки, державна безпека, суб'єкти забезпечення державної безпеки, розвідувальне співтовариство, розвідувальні органи.

Parkhomenko Sergiy Anatoliyovych,

Postgraduate Student, Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Anton Tsedik street, 20, Kyiv, 03057; v.chas.info@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-1664-7530>

POWERS OF THE PRESIDENT OF UKRAINE IN THE FIELD OF STATE SECURITY IN THE LIGHT OF RESISTANCE TO RUSSIAN AGGRESSION

Abstract. State security is an important component of Ukraine's national security, which is entrusted to the President of Ukraine. State security as the protection of state sovereignty, territorial integrity and the democratic constitutional system and other vital national interests from real and potential threats of a non-military nature is a matter for the subjects of state security, first of all: a special state agencies with law enforcement functions, intelligence agencies and other state agencies subordinate to the President of Ukraine and subject to his control. The analysis of the latest studies and publications proved that the powers of the President of Ukraine in the sphere of state security, especially in light of the dramatic events of resistance to large-scale Russian armed aggression, still require proper research. The purpose of the article is to analyze the powers of the President of Ukraine in the field of state security and highlight certain aspects of their implementation in the context

of state management of the security sector on the eve and during the large-scale Russian military aggression. The use of such methods of scientific research as analysis and synthesis, formal-legal, etc. to achieve the set goal made it possible to establish that the powers of the President of Ukraine in the sphere of state security are broad and extensive. At the same time, the presence of broad powers does not always mean the effectiveness of their application in management practice. Meanwhile, in the conditions of the threat of external aggression, accuracy in the implementation of the powers of the head of state acquires special importance. This primarily concerns the pyramid of personnel appointments in the system of state security entities. The analysis of the implementation of certain powers by the President of Ukraine in relation to the subjects of state security under his control allowed us to come to the conclusion that one of the main reasons for their sometimes unsuccessful application is the lack of an institutional safeguard against erroneous management decisions in the sphere of state security. A partial solution to this problem may be the adoption of a new version of the Law of Ukraine "On the Security Service of Ukraine", to which it is proposed to make changes in terms of qualification requirements for candidates submitted by the President of Ukraine for the highest positions.

Key words: *The President of Ukraine, state management of the security sector, state security, subjects of state security, intelligence community, intelligence agencies.*

Постановка проблеми. Державне управління у сфері національної безпеки, важливою складовою якої є державна безпека, входить до кола відповідальності Президента України. Державна безпека як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру – справа суб'єктів забезпечення державної безпеки, насамперед: державного органу спеціального призначення із правоохоронними функціями, розвідувальних органів й інших державних органів, які знаходяться у підпорядкуванні Президента України та підконтрольні йому. Серед критичних зауважень на адресу Президента України, які найчастіше лунають в окремих ЗМІ і соціальних мережах з приводу заходів із забезпечення національної безпеки напередодні повномасштабного збройного вторгнення, найбільш серйозними є претензії щодо неналежної протидії російській агентурній мережі в Україні, передусім в лавах державних органів, які є суб'єктами забезпечення державної безпеки, підпорядковані главі держави і щодо яких він здійснює контролюючу функцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки в українській науці аналіз повноважень Президента України в контексті державного управління національною безпекою України здійснювався Гончаренком Г. [1], Дороніним І. [2], Красногором О. [3], Пономарьовим С. [4], Ситником Г. [5].

Аналіз повноважень Президента України як гаранта державного суверенітету і територіальної цілісності України міститься в публікаціях Мельника С. [6], Пашинського В. [7], Котляренка О. [8].

Управління сектором безпеки і оборони України як об'єкт адміністративно-правового

дослідження розглядав Стрюк М. [9]. Система суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони України була предметом наукової уваги Нестеренко О. [10] Роль і місце розвідувальних органів у забезпеченні державної безпеки аналізував Сервецький І. [11]. Разом із тим повноваження Президента України у сфері власне державної безпеки, тим більше в світлі драматичних подій опору широкомасштабній російській військовій агресії, ще потребують належного аналізу.

У зв'язку з цим **метою статті** є аналіз повноважень Президента України у сфері державної безпеки та висвітлення окремих аспектів їх реалізації в контексті державного управління сектором безпеки напередодні та під час широкомасштабної російської військової агресії.

Методи дослідження. Для аналізу використовувалась низка наукових методів: формально-юридичний метод був необхідним для аналізу законодавчих і нормативно-правових актів, що склали документальну базу дослідження; методи аналізу і синтезу забезпечили комплексність і цілісність дослідження; метод абстрагування і метод сходження від абстрактного до конкретного дозволили, почавши з аналізу управлінських рішень глави держави у сфері державної безпеки напередодні широкомасштабного російського вторгнення і вирішення проблем, що виникли у зв'язку з ними на початку війни, перейти до вироблення рекомендацій із внесення змін до окремих законодавчих актів, якими визначаються правові засади реалізації повноважень Президента України у сфері державної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про Національну безпеку України» (2018) визначає державну безпеку як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та

інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру (п. 4 ч. 1 ст. 1) [12].

В рамкових законах, які передували закону 2018 року, визначення поняття «державна безпека» не надавалось. Так, в Законі України «Про основи національної безпеки» (2003) вживалось поняття «сфера державної безпеки» (ст. 7, ст. 8) [13], яким було замінено термін «політична сфера», що містився у «Концепції (основи державної політики) національної безпеки України», схваленої Постановою Верховної Ради України від 16 січня 1997 року № 3/97-ВР, – документі, що передував закону 2003 року [14].

І в «Концепції...» і в Законі України «Про основи національної безпеки» загрози національній безпеці визначались як: «посягання на конституційний лад і державний суверенітет, втручання у внутрішні справи України з боку інших держав» [14] і «загроза посягань з боку окремих груп та осіб на державний суверенітет, територіальну цілісність, економічний, науково-технічний і оборонний потенціал України, права і свободи громадян» [13].

Гарантом державного суверенітету і територіальної цілісності згідно ч. 2 ст. 102 Конституції України є Президент України [15].

Закон України «Про національну безпеку України» підкреслює, що Президент України «**забезпечує** державну незалежність та **національну безпеку**» (виділено мною. – С. П.) (п. 1 ч. 1 ст. 13) [12]. Отже, Президент України забезпечує і державну безпеку, оскільки вона є складовою безпеки національної.

Попри те, що Президент України не очолює виконавчу владу (а з 21.02.2014 року його вплив на Кабінет Міністрів України взагалі мінімізований), з метою забезпечення реалізації главою держави функції забезпечення державної безпеки вибудована вертикаль підпорядкованих Президенту України державних органів: Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки, Державна прикордонна служба, Управління державної охорони, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Усі ці служби входять до складу сектора безпеки у сферах національної безпеки та оборони держави, керівництво якими згідно Конституції України здійснює Глава держави (п. 17 ч. 1 ст. 106) [15].

В Законі України «Про національну безпеку України» йдеться про контроль з боку глави держави сектора безпеки і оборони : «Президент України здійснює контроль за сектором безпеки і оборони **як безпосередньо** (виділено

мною. – С. П.), так і через очолювану ним Раду національної безпеки і оборони України та створені ним у разі необхідності консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби» (ч. 1 ст. 5) [12].

Згідно цього закону сектор безпеки і оборони – це «система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України» (п. 16 ч. 1 ст. 1) [12].

Отже, в українському законодавстві зафіксовано такі повноваження глави держави в сферах національної безпеки і оборони як керівництво (усією сферою або сферами, якщо брати їх нарізно) і контроль (за сектором безпеки і оборони).

Слід зазначити, що порівняно із Законом України «Про основи національної безпеки» у Законі України «Про національну безпеку України» змінився статус Президента України.

Так, у Законі України «Про основи національної безпеки» Президент України визначався як суб'єкт забезпечення національної безпеки, поряд з іншими суб'єктами: Верховною Радою України; Кабінетом Міністрів України; Радою національної безпеки і оборони України; міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади; Національним банком України; судами загальної юрисдикції; прокуратурою України; місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування; Збройними Силами України, Службою безпеки України, Державною прикордонною службою України та іншими військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України; громадянами України, об'єднаннями громадян (ст. 4) [13]. В редакції цього закону 2005 р. до суб'єктів було додано Службу зовнішньої розвідки України, а у 2015 р. – Національне антикорупційне бюро України і органи та підрозділи цивільного захисту.

У Законі «Про національну безпеку України» цей перелік зник, отже, зник і статус Президента України як суб'єкта забезпечення національної

безпеки. Натомість суб'єктами забезпечення національної безпеки і оборони України експліцитно стали виключно розвідувальні органи: «Розвідувальні органи як суб'єкти забезпечення національної безпеки і оборони України беруть участь у формуванні і реалізації державної політики з питань національної безпеки і оборони у визначених законодавством сферах» (ч. 1 ст. 20) [12].

Статус суб'єкта забезпечення власне державної безпеки розвідувальні органи, поряд з іншими, отримали вже у «Стратегії забезпечення державної безпеки», затвердженої Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022 [16].

(Варто зазначити, що Законом України «Про національну безпеку України» не передбачалась розробка Стратегії забезпечення державної безпеки, на відміну від інших секторальних стратегій: Стратегії національної безпеки України, Стратегії воєнної безпеки, Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України, Стратегії кібербезпеки України, Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту України).

Повноваження Президента України в сфері державної безпеки реалізуються через повноваження глави держави щодо суб'єктів забезпечення державної безпеки, якими, згідно Стратегії забезпечення державної безпеки, є: «державний орган спеціального призначення із правоохоронними функціями, правоохоронні та розвідувальні органи й інші державні органи та особи, які беруть участь у забезпеченні державної безпеки відповідно до законодавства України» (Розділ I ч. 3) [16].

Державним органом спеціального призначення із правоохоронними функціями є Служба безпеки України (Закон України «Про Службу безпеки України» ст. 1) [17]. А в Стратегії прямо сказано, що «Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України» (Розділ I ч. 5) [16].

Прийнятий у 2020 році Закон України «Про розвідку» відносить СБУ до суб'єктів розвідувального співтовариства.

До суб'єктів розвідувального співтовариства, введеного за аналогією до відповідного законодавства США, крім Служби безпеки України, відносяться: «координаційний орган з питань розвідки; розвідувальні органи, визначені цим Законом; визначені Радою національної безпеки і оборони України інші складові сектору безпеки і оборони, що залучаються розвідувальними

органами до виконання розвідувальних завдань та посилення розвідувальних спроможностей держави» (ст. 4) [18].

(Слід відмітити, що Службу безпеки України було виведено за рамки розвідувальних органів ще прийнятим 15 грудня 2005 року Законом № 3200-IV «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвідувальних органів України» [19], яким у нову редакцію статті 6 Закону України «Про розвідувальні органи України» (2001) замість СБУ було вписано утворену 2005 року Службу зовнішньої розвідки [20]. Після прийняття Закону України «Про розвідку» (2020) СБУ, набувши статусу суб'єкта розвідувального співтовариства, знов легітимізувалась в контексті розвідувальної діяльності, хоча і не кваліфікувалась як розвідувальний орган).

До розвідувальних органів Закон України «Про розвідку» відносить: 1) Службу зовнішньої розвідки України; 2) розвідувальний орган Міністерства оборони України; 3) розвідувальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону (ст. 6) [18] (два останні мали цей статус, починаючи з першої редакції закону «Про розвідувальні органи»).

Щодо Президента України, то в Законі «Про розвідку» він фігурує як один зі споживачів розвідувальної інформації (п. 12 ч. 1 ст. 1) [18]. (Вперше згадка про Президента України в статусі споживача розвідувальної інформації зустрічається у прийнятому 2005 року Законі України «Про Службу зовнішньої розвідки України» (ст. 3) [21]).

Втім, цей статус жодним чином не обмежує повноваження Президента України, оскільки Закон України «Про розвідку» встановлює повноваження Президента України і по відношенню до суб'єктів розвідувального співтовариства і по відношенню до розвідувальних органів, які охоплюються першим поняттям, але не вичерпують його обсяг.

Згідно ч. 5 ст. 4 Закону України «Про розвідку» загальна координація діяльності суб'єктів розвідувального співтовариства здійснюється Радою національної безпеки і оборони України [18]. Отже, і Президентом України, який очолює РНБОУ.

Крім того, згідно ч. 4 цієї ж статті Президент може утворювати «Координаційний орган з питань розвідки як постійно діючий допоміжний або інший визначений статтею 106 Конституції України орган для сприяння реалізації повноважень Президента України, у тому числі

як Голови Ради національної безпеки і оборони України», а також для «забезпечення взаємодії, розвитку та координації спільної діяльності суб'єктів розвідувального співтовариства» [18]. Президентом України затверджується Положення про координаційний орган з питань розвідки і персональний склад цього органу (ч. 4 ст. 4) [18].

Щодо розвідувальних органів, то в тексті Закону «Про розвідку» розвідувальний орган Міністерства оборони України (який є головним органом управління в системі воєнної розвідки), органи військового управління розвідки і військові частини розвідки Збройних Сил України, Сили спеціальних операцій Збройних Сил України, які в межах визначених законодавством повноважень здійснюють спеціальну розвідку в інтересах підготовки та проведення операцій військ (сил) оборони та спеціальних операцій, об'єднуються поняттям суб'єкти системи воєнної розвідки (ст. 9) [18]. Останнє означає, що ці структури працюють на забезпечення передусім воєнної безпеки.

Загальне керівництво розвідувальними органами здійснює Президент України (ч. 1 ст. 11) [18]. Він призначає на посаду і звільняє с посади керівників, які здійснюють безпосереднє керівництво розвідувальними органами, а також керівників розвідувальних органів, які функціонують в підпорядкуванні центральних органів виконавчої влади (за поданням керівників центральних органів виконавчої влади, в підпорядкуванні яких вони функціонують) (ч. 3 ст. 11) [18].

Президент України погоджує призначення на посади співробітників розвідувального органу, якщо такі призначення здійснюються керівником центрального органу виконавчої влади, у підпорядкуванні якого функціонує розвідувальний орган, або зазначеним керівником чи керівником розвідувального органу (п. 7 ч. 4 ст. 11), а також погоджує призначення розвідувальними органами своїх представників при міжнародних організаціях та при органах чи організаціях іноземних держав, до повноважень яких належить здійснення розвідувальної, контррозвідувальної та правоохоронної діяльності (ст. 26) [18].

Президент України затверджує Положення про розвідувальний орган (ч. 3 ст. 5), визначає: організаційну структуру розвідувального органу (ч. 1 ст. 7); граничну чисельність розвідувальних органів, що функціонують у підпорядкуванні центральних органів виконавчої влади (в межах затвердженої Верховною Радою України загальної чисельності Збройних Сил

України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань) (ч. 3 ст. 7); перелік посад кадрового складу розвідувального органу (ст. 28); порядок заміщення державними службовцями військових посад співробітників кадрового складу розвідувальних органів (ч. 1 ст. 32), а також визначає порядок, за яким співробітники кадрового складу можуть відраджатися із залишенням на службі (роботі) у розвідувальних органах до інших державних органів, закладів, підприємств, установ, організацій (ч. 4 ст. 32) [18].

Президент України своїми актами визначає функції Служби зовнішньої розвідки України та розвідувального органу Міністерства оборони України у сфері військово-технічного співробітництва, порядок їх взаємодії під час здійснення розвідувальної діяльності у цій сфері (ч. 2 ст. 6), а також межі повноважень та порядок діяльності розвідувального органу Міністерства оборони України, який є головним органом управління в системі воєнної розвідки (ст. 9) [18].

Глава держави визначає пріоритетні завдання розвідувальним органам на поточний рік з урахуванням сфер їх діяльності, характеру зовнішніх загроз національній безпеці, у тому числі на основі пропозицій координаційного органу з питань розвідки (ч. 1 ст. 13), а також встановлює порядок подання керівником розвідувального органу щорічного звіту координаційному органу з питань розвідки про діяльність відповідного розвідувального органу (ч. 1 ст. 52) [18].

Глава держави встановлює вимоги до віднесення, організації та забезпечення режиму поводження з інформацією, що належить до розвідувальної таємниці (ч. 4 ст. 46), порядок надання розвідувальної інформації споживачам розвідувальної інформації для виконання ними завдань і функцій з формування та реалізації державної політики та забезпечення національної безпеки і оборони України (ч. 1 ст. 24) [18].

Президент України визначає порядок залучення суб'єктів розвідувального співтовариства до виконання розвідувальних завдань (ч. 1 ст. 22), порядок звіту про діяльність суб'єктів розвідувального співтовариства (п. 5 ч. 2 ст. 22), а також порядок встановлення і підтримання контактів, здійснення обміну інформацією та проведення спільних заходів з компетентними органами іноземних держав, до повноважень яких належить здійснення розвідувальної, контррозвідувальної та правоохоронної діяльності, а також з міжнародними організаціями (ст. 26) [18].

Щодо особливостей здійснення контролю за розвідкою Президентом України, то стаття 52

Закону «Про розвідку» передбачає, що керівник розвідувального органу доповідає Президентові України про виконання покладених на такий орган завдань та в установленому Президентом України порядку щорічно подає звіт координаційному органу з питань розвідки про діяльність відповідного розвідувального органу, на основі якого координаційний орган з питань розвідки щорічно готує оцінку виконання розвідувальним органом покладених на нього пріоритетних завдань, результати якої доповідає Президентові України і оприлюднює інформацію про напрями та основні результати діяльності розвідувальних органів (Білу книгу) [18].

Визначені в Законі України «Про розвідку» повноваження Президента України конкретизуються у спеціальних законах, що стосуються державної безпеки.

Так, згідно Закону України «Про Службу зовнішньої розвідки» Президент України здійснює загальне керівництво Службою зовнішньої розвідки, яка є розвідувальним органом України, що функціонує як окремий державний орган, не належить до системи органів виконавчої влади (ч. 1 ст. 1). Глава держави визначає організаційну структуру Служби зовнішньої розвідки України (ч. 1 ст. 3), призначає на посаду і звільняє з посади Голову цієї Служби (ч. 1 ст. 2.), а також визначає кількість заступників Голови СЗР, призначає їх на посади і звільняє їх з посад (ч. 2 ст. 2) [21].

Згідно ст. 8 Закону України «Про державну прикордонну службу України» Президент України за поданням Прем'єр-міністра України призначає на посаду Голову Державної прикордонної служби України та припиняє його повноваження на цій посаді. Президент України також призначає заступників Голови Державної прикордонної служби України (за поданням Голови ДПСУ). Крім того Президент України призначає на посаду Керівника розвідувального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону (за поданням Голови Державної прикордонної служби України), а також визначає організаційну структуру та граничну чисельність розвідувального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону. При цьому організаційна структура та гранична чисельність розвідувального органу центрального органу виконавчої влади не входять до структури та чисельності ДПСУ (ст. 11) [22].

Президент України здійснює контроль за діяльністю Державної прикордонної служби України (ст. 30) [22].

Згідно Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» Управління державної охорони України є державним правоохоронним органом спеціального призначення і підпорядковано Президенту України (ч. 1 ст. 11) [23].

Президент України подає Верховній Раді України на затвердження загальну структуру і чисельність Управління державної охорони України (ч. 2 ст. 11); призначає на посаду і звільняє з посади Начальника Управління державної охорони України, а також призначає на посади і звільняє з посад заступників Начальника УДО за поданням останнього (ст. 11); визначає перелік органів державної влади, підприємств, установ і організацій, для здійснення державної охорони (ст. 13); затверджує зразок службового посвідчення, яке видається військовослужбовцям Управління державної охорони України (ст. 16) [23].

Президент України здійснює контроль за діяльністю Управління державної охорони (ч. 1 ст. 26), а також встановлює порядок подання інформації начальником УДО з основних питань діяльності Управління (ч. 2 ст. 26) та визначає порядок контролю за фінансовою та адміністративно-господарською діяльністю Управління державної охорони України (ч. 2 ст. 27) [23].

За Законом України «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України спрямовує свою діяльність на забезпечення національної безпеки України від зовнішніх і внутрішніх загроз та є складовою сектору безпеки і оборони України (ч. 2 ст. 2) [24].

Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України підконтрольна Верховній Раді України. Однак з питань, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки та оборони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України підпорядковується і підконтрольна Президентові України (ч. 3 ст. 23) [24].

Президент України затверджує Положення про проходження військової служби (навчання) військовослужбовцями Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації (ч. 2 ст. 11); перелік посад, які можуть бути заміщені військовослужбовцями в державних органах, установах і організаціях, до яких військовослужбовці Служби можуть бути відрадянжені для виконання завдань, визначених цим Законом, із залишенням на службі в ДССЗтаЗІУ (ч. 8 ст. 11) [24].

Президентом України Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України

може доручатись розробка проектів законів та інших нормативно-правових актів (п. 12 ч. 1 ст. 14), а також даватися інші доручення (ч. 2 ст. 15) [24].

Президенту України підпорядкована і Служба безпеки України – державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України (ст. 1) [17].

Згідно ст. 9 Закону України «Про Службу безпеки України» Президент України визначає організаційну структуру СБУ, затверджує (за поданням Кабінету Міністрів України) Положення про Антитерористичний центр при Службі безпеки України.

В Законі «Про Службу безпеки України», попри те, що це суперечить п. 14 ч. 1 ст. 106 і п. 12¹ ст. 85 Конституції України, а також Закону України «Про національну безпеку України» (ч. 3 ст. 19), згідно яких Президент України вносить до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України, до сих пір частина друга статті 13 зберігається в редакції 2010 року: «Голова Служби безпеки України призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України (ч. 2 ст. 13)» [17].

Крім того, Президентом України призначаються на посади заступники Голови (за поданням останнього) та звільняються з посад (ч. 3 ст. 13) [17].

Президент України затверджує Положення про колегію Служби безпеки України (ч. 4 ст. 14), до складу якої призначає інших, тобто крім Голови СБУ та його заступників і народних депутатів, осіб (ч. 3 ст. 14) [17].

Президент призначає на посади (за поданням Голови Служби безпеки України) та звільняє з посад начальників підрозділів Центрального управління Служби безпеки України: контррозвідки, військової контррозвідки, контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, захисту національної державності, інформаційно-аналітичного, оперативного-технічного, оперативного документування, слідчого, по роботі з особовим складом, інших підрозділів, визначених Президентом України, а також начальників регіональних органів – обласних управлінь Служби безпеки України (ст. 5) [17].

Глава держави також має повноваження визначати інші підрозділи Центрального управління СБУ (ст. 15), кількісний склад співробітників Служби безпеки України (в межах видатків, передбачених на утримання Служби в Державному бюджеті України) (ч. 3 ст. 19),

а також має повноваження надавати доручення, безпосередньо спрямовані на забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки держави (п. 16 ст. 24) [17].

Контроль за діяльністю Служби безпеки України здійснюється Президентом України та уповноваженими ним державними органами (ч. 1 ст. 32), а також спеціально призначеними Президентом України посадовими особами, повноваження яких та правові гарантії їх діяльності визначаються Положенням, яке затверджується Президентом України (ч. 2 ст. 32).

Президент визначає порядок інформування глави держави, членів Ради національної безпеки України і посадових осіб, спеціально призначених Президентом України, з основних питань діяльності СБУ, а також про випадки порушення законодавства (ч. 3 ст. 32) [17].

Президент України визначає порядок контролю за адміністративно-господарською і фінансовою діяльністю Служби безпеки України (ст. 33) [17].

Крім повноважень щодо суб'єктів забезпечення державної безпеки, Президент України наділений широкими повноваженнями у сфері забезпечення охорони державної таємниці.

Так, згідно Закону України «Про державну таємницю» (1994), забезпечуючи національну безпеку, Президент України видає укази та розпорядження з питань охорони державної таємниці (ст. 5) і встановлює порядок, за яким здійснюються технічний та криптографічний захист секретної інформації (ст. 35) [25].

Президентом України за поданням Служби безпеки України покладається виконання функцій державного експерта з питань таємниць на конкретних посадових осіб в інших державних органах, Національній академії наук України, на підприємствах, в установах і організаціях (ч. 2 ст. 9) [25].

Президент України може встановлювати більш тривалі строки дії рішень про віднесення інформації до державної таємниці.

На підставі письмового розпорядження глави держави у виняткових випадках може бути надано доступ до державної таємниці іноземцям та особам без громадянства (ст. 27), а на підставі письмового мотивованого розпорядження Президента України можуть бути передані іноземній державі чи міжнародній організації секретна інформація до скасування рішення про віднесення її до державної таємниці та матеріальні носії такої інформації до їх розсекречування (ст. 32) [25].

Отже, аналіз законодавчої бази дозволяє стверджувати, що повноваження Президента

України в сфері державної безпеки і, зокрема, щодо суб'єктів забезпечення державної безпеки, є доволі широкими і розгалуженими.

Попри це, трагічні події на початку широкомасштабного російського збройного вторгнення засвідчили наявність надзвичайно серйозних проблем з ефективністю реалізації цих повноважень.

Окупація майже повністю Херсонської і більшої частини Запорізької областей стала результатом у тому числі раптовості вторгнення російських окупантів на тому напрямку (з Криму), на якому суб'єктами забезпечення державної безпеки – СБУ, Службою зовнішньої розвідки, Державною прикордонною службою, а також суб'єктами системи воєнної розвідки – стрімке просування ворога, вочевидь, не прогнозувалось. Втім, як і через зону відчуження ЧАЕС.

Багатьма ЗМІ і соціальними мережами ці прорахунки пов'язуються із кількарічною шпигунською діяльністю, у т.ч. на самій верхівці СБУ, осіб, яких пізніше було обвинувачено у державній зраді або у тому, що вони є російськими агентами, і яким було оголошено підозру (А. Наумов, О. Кулініч) [26; 27].

А. Наумов, О. Кулініч, а також С. Криворучко – ще один представник вищої ланки СБУ, на адресу якого висувались аналогічні обвинувачення [28], – посіли високі посади після того, як очільником Служби безпеки України було призначено І. Баканова, який не мав до того жодного стосунку до забезпечення державної безпеки. Спочатку указом Президента України В. Зеленського № 316/2019 від 22 травня 2019 р. І. Баканова було призначено першим заступником Голови СБУ – начальником Головного управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Центрального управління СБУ [29]. З червня 2019 р. Баканов тимчасово виконував обов'язки Голови СБУ. Після подання Президентом України В. Зеленським кандидатури Баканова до українського парламенту Постановою Верховної Ради України № 11-ІХ від 29 серпня 2019 р. І. Баканова було призначено на посаду Голови СБУ [30].

Саме за поданням Баканова як Головою СБУ Президентом України В. Зеленським було призначено С.Криворучку начальником Управління Служби безпеки України в Херсонській області (Указ Президента України № 819/2019 від 7 листопада 2019 [31].), а О. Кулініча – начальником Головного управління Служби безпеки України в Автономній Республіці Крим (Указ Президента України № 463/2020 від 21 жовтня 2020 [32]).

Щодо А. Наумова, то наказом т.в.о. Голови СБУ І.Бакановим № 741-ос від 11.06.2019 його

було призначено на посаду заступника начальника Головного управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Центрального управління СБУ, тобто заступником самого Баканова [26].

Указом Президента України № 443/2020 від 14 жовтня 2020 р. Наумову було присвоєно звання бригадного генерала [33]. В указі № 443/2020 він фігурував вже як начальник Головного управління внутрішньої безпеки Служби безпеки України. Призначення на цю посаду мало також відбуватись указом глави держави.

За день до початку російського вторгнення Наумов виїхав за межі країни. 31 березня 2022 р. Указом Президента України В. Зеленського № 197/2022 Наумова було понижено у військовому званні на один ступінь [34].

О. Кулініча звільнено Указом Президента України № 91/2022 від 2 березня 2022 [35], С. Криворучка – Указом Президента України № 195 від 31 березня 2022 [36]. У той же день Криворучка Указом глави держави № 196/2022 було понижено у військовому званні на один ступінь [37].

З виступів на телебаченні і в ЗМІ Президента України витікало, що Наумова і Криворучку позбавили звань за зраду [28], хоча в тексті указу по Наумову жодних підстав не наводилось, а в указі по Криворучку була відсилка до Дисциплінарного статуту ЗСУ [34; 36].

Отже, якими б не стали остаточні результати розслідувань щодо наведених вище фігурантів, можна стверджувати, що потрапляння до топ-керівництва СБУ випадкових осіб унеможливило виконання цим органом його основного призначення: забезпечення державної безпеки України.

Не стала інституційним запобіжником цьому і Верховна Рада України, яка за поданням Президента України призначає Голову СБУ, адже ця процедура жодним чином не завадила посісти цю посаду особі, яка була геть непридатною для неї.

Виправляти кадрові прорахунки Президенту України В.Зеленському прийшлося вже під час повномасштабної війни. Вже 28 лютого 2022 глава держави видав указ № 77/2022, яким заступником Голови СБУ було призначено В. Малюка – кадрового військового в системі СБУ [38]. Вже 3 березня указом № 99/2022 В. Малюк звільняється з посади заступника Голови СБУ, а указом № 100/2022 у той же день призначається першим заступником Голови СБУ [39].

У березні 2022 р. кадровим питанням в СБУ було присвячено 13 указів глави держави,

10 з яких – звільнення, призначення і перестановки як в Центральному апараті, так і на рівні начальників регіональних відділень Служби.

У липні 2022 р. знов слідує каскад кадрових перестановок: 17 указів. Серед яких указ № 499/2022 від 17.07.2022 «Про усунення від виконання обов'язків Голови СБУ І. Баканова» [40]. Підстава: стаття 47 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України, затвердженого Законом України від 24 березня 1999 року № 551–XIV.

19 липня 2022 Верховна Рада України Постановою № 2432-IX звільнила І. Баканова с посади Голови СБУ [41].

Указом № 504/2022 від 18 липня 2022 В. Малюк призначається т.в.о. Голови СБУ [42]. (7 лютого 2023 р. Постановою № 2913-IX ВРУ В. Малюка призначено Головою СБУ [43]).

І у подальшому глава держави постійно вирішує кадрові питання в цій Службі, своїми указами звільняючи з посад і призначаючи на керівні посади як Центрального управління, так і регіональних управлінь. Під час війни жоден інший державний орган сектору безпеки і оборони не зазнав настільки інтенсивних кадрових змін як СБУ.

Це також може свідчити про те, що саме Служба безпеки України виявилась найбільш непередбаченим із суб'єктів забезпечення державної безпеки до повномасштабної російської агресії. Що, у свою чергу, призвело до послаблення інституційної спроможності української держави чинити опір агресору і негативно вплинуло на підготовку України до повномасштабного вторгнення. Наслідком стали втрата південних територій України включно з Херсоном, а також оточення Маріуполя, що вилось в тисячі жертв серед мирного населення та серед захисників міста.

Однією з причин можна вважати відсутність реформи Служби безпеки України: нова редакція закону, яку мали розробити ще протягом шести місяців з дня набрання чинності Законом України «Про Національну безпеку», не прийнята і на даний момент.

Більше того, попри всім відомий перебіг викладених вище подій, у проекті Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України», нову редакцію (друге читання) якого Постановою ВРУ № 3369-IX від 5.09.2023 було включено до порядку денного десятої сесії ВРУ дев'ятого скликання, серед кваліфікаційних вимог до кандидата на посаду

Голови СБУ вимоги щодо фахового професіоналізму немає. Так, в остаточній редакції ч. 3 ст. 10 законопроекту сказано: «На посаду Голови Служби безпеки України може бути призначений громадянин України, який: 1) має повну вищу освіту; 2) володіє державною мовою відповідно до рівня, визначеного Національною комісією зі стандартів державної мови; 3) має ступінь вищої освіти не нижче магістра; 4) має загальний стаж роботи не менше 15 років та досвід роботи на керівних посадах не менше п'яти років; 5) за своїми діловими, професійними та моральними якостями, станом здоров'я спроможний ефективно виконувати відповідні посадові повноваження» [44].

Однак, загальний стаж роботи не менше 15 років може бути стажем роботи на підприємствах громадського харчування, а п'ятирічний досвід роботи на керівних посадах – досвідом роботи на посаді директора ресторану або кав'ярні. Чи допоможуть особі ділові та професійні якості, набуті на цих посадах, стати ефективним керівником головного у справі забезпечення державної безпеки України органу?

І навряд це забезпечить чинного або наступного Президента України, за яким зберігається повноваження подавати на призначення Верховною Радою України Голови СБУ, від відповідальності, як «головного контролера» за діяльністю СБУ, за черговий провал в роботі цього державного органу.

Між тим, законодавство деяких країн містить чітку вимогу до кандидатів на топ-посади у безпечній сфері, як це, приміром, зазначено в Законі США «Про національну безпеку»: особа, висунута для призначення Директором національної розвідки, повинна володіти обширними знаннями в галузі національної безпеки.

Висновки. Аналіз законодавчої бази, якою визначено повноваження Президента України у сфері державної безпеки, дозволяє стверджувати, що ці повноваження є доволі широкими і розгалуженими.

Втім, драматичні, а подекуди – трагічні, події у перебігу опору українського народу та його Збройних Сил широкомасштабній російській військовій агресії засвідчили серйозні проблеми у роботі підпорядкованих Президенту України суб'єктів забезпечення державної безпеки, насамперед СБУ, напередодні і на початку воєнних дій. Однією з причин вважається проникнення на посади центрального і деяких регіональних управлінь Служби осіб, які обвинувачуються у державній зраді або у тому, що вони є російськими агентами. Основною причиною

цього можна вважати призначення на найвищу керівну посаду у Службі безпеки України професійно непридатної для цього виду діяльності особи.

Для уникнення в майбутньому подібного вважаємо за необхідне розширення вимог, якими регулюються кадрові призначення, що перебувають у компетенції Президента України.

Зокрема, вважаємо за доцільне внести до Закону України «Про Службу безпеки України» (або до законопроекту, який наразі перебуває на стадії прийняття) статті, в якій має бути присутня кваліфікаційна вимога щодо наявності у кандидата на посаду Голови СБУ досвіду кількарічної профільної професійної діяльності у сфері забезпечення державної безпеки.

Аналіз реалізації Президентом України окремих повноважень щодо підпорядкованих йому суб'єктів забезпечення державної безпеки дозволяє дійти висновку, що однією з головних причин їх подеколи невдалого застосування є відсутність інституційного запобіжника хибних управлінських рішень у сфері державної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гончаренко Г. А. Повноваження Президента України в управлінні сектором безпеки: організаційно-правовий аспект. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки* № 1. 2020. С. 107–113.
2. Доронін І. Контрольні повноваження Президента України у сфері національної безпеки: проблеми і перспективи. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 95–100.
3. Красногор О. Функції та повноваження Президента України. *Наукові праці МАУП. Політичні науки*. 2015. Вип. 45. С. 64–69.
4. Пономарьов С. П. Адміністративно-правові повноваження Президента України як суб'єкта забезпечення національної безпеки й оборони. *Право. ua*. 2017. № 3. С. 34–40.
5. Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади). – Київ: НАДУ, 2012. – 544 с.
6. Мельник С. М. Повноваження Президента України у сфері військового управління. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Том 30 (69), № 4. С. 141–145.
7. Пашинський В. Й. Повноваження Президента України у сфері оборони держави. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Том 2, № 6. С. 59–63.
8. Котляренко О.П. Характеристика змісту та обсягу повноважень президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 52–58.
9. Стрюк М.П. До питання про визначення поняття управління сектором безпеки й оборони України. *Juris Europensis Scientia* Випуск 4, 2020. С. 152–156.
10. Нестеренко О.В. Система суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони України. *Право і безпека – Право и безопасность – Law and Safety*. 2020. № 2 (77) – С. 33–39.
11. Сервецький, Іван. Розвідувальні органи: їх роль і місце у забезпеченні національної безпеки України. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки*. Випуск 1 (59), 2020 – С. 25–31.
12. Про національну безпеку України. Закон України № 2469-VIII від 21 червня 2018 року (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
13. Про основи національної безпеки України Закон України № 964-IV від 19 червня 2003 року (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>
14. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України. Схвалена Постановою Верховної Ради України № 3/97-ВР від 16 січня 1997 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80#Text>
15. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
16. Стратегія забезпечення державної безпеки. Затверджено Указом Президента України № 56/2022 від 16 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>
17. Про Службу безпеки України. Закон України № 2229-ХІІ від 25 березня 1992 р. (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>
18. Про розвідку. Закон України № 912-IX від 17 вересня 2020 року (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text>
19. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвідувальних органів України Закон України № 3200-IV від 15 грудня 2005 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-15#Text>
20. Про розвідувальні органи України Закон України № 2331-III від 22 березня 2001 року (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2331-14#Text>
21. Про Службу зовнішньої розвідки України. Закон України № 3160-IV від 1 грудня 2005 року (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15#Text>
22. Про Державну прикордонну службу України Закон України № 661-IV від 3 квітня 2003 року (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>
23. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб. Закон України № 160/98-ВР від 4 березня 1998 року (зі змінами).

- URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80#Text>
24. Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України. Закон України № 3475-IV від 23 лютого 2006 року (зі змінами). URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3475-15#Text>
 25. Про державну таємницю. Закон України № 3855-XII від 21 січня 1994 року (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>
 26. Повідомлення про підозру. Державне бюро розслідувань. 05 жовтня 2022 URL:<https://www.gr.gov.ua/ua/posts/povidomlennya-pro-pidozru-naumovu-ao-2>
 27. За підозрою у держзраді затримали ексначальника СБУ в Криму Олега Кулініча. *Українські національні новини*. 17 липня 2022. URL: <https://unp.ua/news/za-pidozroyu-u-derzhzradi-zatrimali-eksnachalnika-sbu-v-krimu-kulinicha>
 28. Zelenskyu wants to replace Ukraine's top spy after security failures. By Christopher Miller. 06/23/2022 02:46 PM EDT. *Politico*. URL: https://www.politico.com/news/2022/06/23/zelenskyu-top-spy-security-failures-00041794?fbclid=IwAR0pR6a-0tHGAR5Tje4fQW7dbRMgMctsu_L6TnexcTV4IL--4b--Lxv8Vo.
 29. Про призначення І.Баканова першим заступником Голови Служби безпеки України – начальником Головного управління по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Центрального управління Служби безпеки України Указ Президента України № 316/2019 від 22 травня 2019 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3162019-27181>
 30. Про призначення Баканова І.Г. на посаду Голови Служби безпеки України. Постанова Верховної Ради України № 11-IX від 29 серпня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-20#Text>
 31. Про призначення С.Криворучка начальником Управління Служби безпеки України в Херсонській області. Указ Президента України № 819/2019 від 7 листопада 2019 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/8192019-30329>
 32. Про призначення О.Кулініча начальником Головного управління Служби безпеки України в Автономній Республіці Крим. Указ Президента України № 463/2020 від 21 жовтня 2020 року. URL:<https://www.president.gov.ua/documents/4632020-35421>
 33. Про присвоєння військового звання. Указ Президента України № 443/2020 від 14 жовтня 2020 року. URL:<https://www.president.gov.ua/documents/4432020-35333>
 34. Про пониження у військовому званні. Указ Президента України № 197/2022 від 31 березня 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1972022-41973>
 35. Про звільнення О. Кулініча з посади начальника Головного управління Служби безпеки України в Автономній Республіці Крим Указ Президента України № 91/2022 від 2 березня 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/912022-41481>
 36. Про звільнення С.Криворучка з посади начальника Управління Служби безпеки України в Херсонській області Указ Президента України № 195/2022 від 31 березня 2022 року. URL:<https://www.president.gov.ua/documents/1952022-41965>
 37. Про пониження у військовому званні. Указ Президента України № 196/2022 від 31 березня 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1962022-41969>
 38. Про призначення В. Малюка заступником Голови Служби безпеки України. Указ Президента України № 77/2022 від 28 лютого 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77/2022#Text>
 39. Про призначення В.Малюка першим заступником Голови Служби безпеки України. Указ Президента України № 100/2022 від 3 березня 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1002022-41525>
 40. Про усунення від виконання обов'язків Голови СБУ І. Баканова. Указ Президента України № 499/2022 від 17.07.2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4992022-43321>
 41. Про звільнення Баканова І.Г. з посади Голови Служби безпеки України. Постанова Верховної Ради України № № 2432-IX від 19 липня 2022 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2432-20#n2>
 42. Про тимчасове виконання обов'язків Голови Служби безпеки України. Указ Президента України № 504/2022 від 18 липня 2022 року. URL:<https://www.president.gov.ua/documents/5042022-43333>
 43. Про призначення Малюка В.В. на посаду Голови Служби безпеки України. Постанова Верховної Ради України № 2913-IX від 7 лютого 2023 р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2913-IX#Text>
 44. Про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України. Проект Закону. URL:<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/979309>

REFERENCES:

1. Honcharenko, H. A. (2020). Povnovazhennia Prezydenta Ukrainy v upravlinni sektorom bezpeky: orhanizatsiino-pravovy aspekt. [Powers of the President of Ukraine in managing the security sector: organizational and legal aspect]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Yurydychni nauky*. № 1. S. 107–113 [in Ukrainian].
2. Doronin, I. (2019). Kontrolni povnovazhennia Prezydenta Ukrainy u sferi natsionalnoi bezpeky: problemy i perspektyvy. [Control powers of the President of Ukraine in the field of national security: problems and prospects.] *Pidprijemnytstvo, gospodarstvo i pravo*. № 2. S. 95–100 [in Ukrainian].
3. Krasnohor, O. (2015). Funktsii ta povnovazhennia Prezydenta Ukrainy. [Functions and powers of

- the President of Ukraine]. *Naukovi pratsi MAUP. Politychni nauky*. Vyp. 45. S. 64–69 [in Ukrainian].
4. Ponomarov S. P. (2017) Administratyvno-pravovi povnovazhennia Prezydenta Ukrainy yak sub`iekta zabezpechennia natsionalnoi bezpeky y oborony. [Administrative and legal powers of the President of Ukraine as a subject of ensuring national security and defense]. *Pravo.ua*. № 3. S. 34–40 [in Ukrainian].
 5. Sytnyk, H.P. (2012) Derzhavne upravlinnia u sferi natsionalnoi bezpeky (kontseptualni ta orhanizatsiino-pravovi zasady). [State administration in the field of national security (conceptual and organizational and legal foundations)]. – Kyiv: NADU, 544 s. [in Ukrainian].
 6. Melnyk S. M. (2019). Povnovazhennia Prezydenta Ukrainy u sferi viiskovoho upravlinnia. [Powers of the President of Ukraine in the field of military management]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: Yurydychni nauky*. Tom 30 (69), № 4. S. 141–145 [in Ukrainian].
 7. Pashynskiy V. Y. (2017). Povnovazhennia Prezydenta Ukrainy u sferi oborony derzhavy. [Powers of the President of Ukraine in the field of state defense]. *Naukovyi visnyk publichnogo ta pryvatnoho prava*. Tom 2, № 6. S. 59–63 [in Ukrainian].
 8. Kotliarenko O.P. (2022). Kharakterystyka zmistu ta obsiahu povnovazhen prezydenta Ukrainy yak Verkhovnoho Holovnokomanduvacha Zbroinykh Syl Ukrainy. [Characterization of the content and scope of the powers of the President of Ukraine as the Supreme Commander of the Armed Forces of Ukraine]. *Analitychno-poriznialne pravoznavstvo*. 2022. № 2. S. 52–58 [in Ukrainian].
 9. Striuk M.P. (2020). Do pytannia pro vyznachennia poniattia upravlinnia sektorom bezpeky y oborony Ukrainy. [Regarding the definition of the concept of management of the security and defense sector of Ukraine]. *Juris Europensis Scientia*. Vypusk 4, s. 152–156 [in Ukrainian].
 10. Nesterenko, O.V. (2020). Systema subiektiv zabezpechennia natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy. [The system of entities providing national security and defense of Ukraine]. *Pravo i bezpeka – Pravo y bezopasnost – Law and Safety*. № 2 (77) – S. 33–39 [in Ukrainian].
 11. Servetskyi, Ivan. (2020). Rozvidualni orhany: yikh rol i mistse u zabezpechenni natsionalnoi bezpeky Ukrainy. [Intelligence agencies: their role and place in ensuring the national security of Ukraine]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi akademii upravlinnia personalom. Yurydychni nauky*. Vypusk 1 (59), s. 25–31 [in Ukrainian].
 12. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy. Zakon Ukrainy № 2469-VIII vid 21 chervnia 2018 roku (zi zminamy). [About the national security of Ukraine. Law of Ukraine № 2469-VIII of June 21, 2018, as amended]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>. [in Ukrainian].
 13. Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy Zakon Ukrainy № 964-IV vid 19 chervnia 2003 roku (zi zminamy). [On the foundations of national security of Ukraine. Law of Ukraine № 964-IV of June 19, 2003 (as amended)]. Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text> [in Ukrainian].
 14. Kontseptsiia (osnovy derzhavnoi polityky) natsionalnoi bezpeky Ukrainy. Skhvalena Postanovoiu Verkhovnoi Rady Ukrainy № 3/97-VR vid 16 sichnia 1997 roku. [Concept (fundamentals of state policy) of national security of Ukraine. Approved by Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine № 3/97-BP of January 16, 1997]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
 15. Konstytutsiia Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 1996, № 30, st. 141. [Constitution of Ukraine. Adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine June 28, 1996]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
 16. Stratehiia zabezpechennia derzhavnoi bezpeky. Zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy № 56/2022 vid 16 liutoho 2022 roku. [Strategy for ensuring state security. Approved by Decree of the President of Ukraine № 56/2022 of February 16, 2022]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377> [in Ukrainian].
 17. Pro Sluzhbu bezpeky Ukrainy. Zakon Ukrainy № 2229-XII vid 25 bereznia 1992 roku (zi zminamy). [About the Security Service of Ukraine. Law of Ukraine No. 2229-XII of March 25, 1992 (as amended)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> [in Ukrainian].
 18. Pro rozvidku. Zakon Ukrainy № 912-IX vid 17 veresnia 2020 roku (zi zminamy). [About intelligence. Law of Ukraine № 912-IX of September 17, 2020 (as amended)]. Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text> [in Ukrainian].
 19. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo rozvidualnykh orhaniv Ukrainy Zakon Ukrainy N 3200-IV vid 15 hrudnia 2005 roku. [On amendments to some legislative acts of Ukraine regarding intelligence agencies of Ukraine Law of Ukraine No. 3200-IV dated December 15, 2005]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-15#Text>. [in Ukrainian].
 20. Pro rozvidualni orhany Ukrainy Zakon Ukrainy № 2331-III vid 22 bereznia 2001 roku (zi zminamy). [On intelligence agencies of Ukraine. Law of Ukraine № 2331-III dated March 22, 2001 (as amended)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2331-14#Text> [in Ukrainian].
 21. Pro Sluzhbu zovnishnoi rozvidky Ukrainy. Zakon Ukrainy № 3160-IV vid 1 hrudnia 2005 roku (zi zminamy). [On the Foreign Intelligence Service of Ukraine Law of Ukraine № 3160-IV of December 1, 2005 (as amended)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15#Text> [in Ukrainian].
 22. Pro Derzhavnu prykordonnu sluzhbu Ukrainy Zakon Ukrainy № 661-IV vid 3 kvitnia 2003 roku (zi zminamy). [On the State Border Service of Ukraine.

- Law of Ukraine № 661-IV dated April 3, 2003 (as amended)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text> [in Ukrainian].
23. Pro derzhavnu okhoronu orhaniv derzhavnoi vlady Ukrainy ta posadovykh osib. Zakon Ukrainy № 160/98-VR vid 4 bereznia 1998 roku (zi zminamy). [On state protection of state authorities of Ukraine and officials. Law of Ukraine № 160/98-VR of March 4, 1998 (as amended)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160/98-%D0%B2%D1%80#Text> in Ukrainian].
 24. Pro Derzhavnu sluzhbu spetsialnogo zviazku ta zakhystu informatsii Ukrainy. Zakon Ukrainy № 3475-IV vid 23 liutoho 2006 roku (zi zminamy). [About the State Service of Special Communications and Information Protection of Ukraine. Law of Ukraine № 3475-IV of February 23, 2006 (as amended)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3475-15#Text> [in Ukrainian].
 25. Pro derzhavnu taiemnytsiu. Zakon Ukrainy № 3855-XII vid 21 sichnia 1994 roku (zi zminamy). [About state secrets. Law of Ukraine № 3855-XII of January 21, 1994 (as amended)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> [in Ukrainian].
 26. Povidomlennia pro pidozru. Derzhavne biuro rozsliduvan. 05 zhovtnia 2022. [Notification of suspicion. State Bureau of Investigation. October 5, 2022]. Retrieved from: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/povidomlennya-pro-pidozru-naumovu-ao-2> [in Ukrainian].
 27. Za pidozroi u derzhzradi zatrymaly eksnachalnyka SBU v Krymu Oleha Kulinicha. [In Ukraine, the former head of the SBU in Crimea was detained on charges of treason]. *Ukrainski natsionalni novyny*. 17 lypnia 2022. Retrieved from: <https://unn.ua/news/za-pidozroyu-u-derzhzradi-zatrimali-eksnachalnika-sbu-v-krimu-kulinicha> [in Ukrainian].
 28. Zelenskyy wants to replace Ukraine's top spy after security failures. By Christopher Miller. 06/23/2022 02:46 PM EDT. *Politico*. Retrieved from: https://www.politico.com/news/2022/06/23/zelenskyy-top-spy-security-failures-00041794?fbclid=IwAR0pR6a-0tHGAR5Tje4fQW7dbRMgMcTs_uL6TnexcTV4IL--4b--Lxv8Vo.
 29. Pro pryznachennia I. Bakanova pershym zastupnykom Holovy Sluzhby bezpeky Ukrainy – nachalnykom Holovnoho upravlinnia po borotbi z koruptsiieiu ta orhanizovanoi zlochynnistiui Tsentralnogo upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy Ukaz Prezydenta Ukrainy № 316/2019 vid 22 travnia 2019 roku. [On the appointment of I. Bakanov as the first deputy head of the Security Service of Ukraine – head of the Main Directorate for Combating Corruption and Organized Crime of the Central Directorate of the Security Service of Ukraine. Decree of the President of Ukraine № 316/2019 of May 22, 2019]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/3162019-27181> [in Ukrainian].
 30. Pro pryznachennia Bakanova I.H. na posadu Holovy Sluzhby bezpeky Ukrainy. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy № 11-IX vid 29 serpnia 2019 r. [About the appointment of Bakanov I.H. to the position of Head of the Security Service of Ukraine. Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine № 11-IX of August 29, 2019]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-20#Text> [in Ukrainian].
 31. Pro pryznachennia S. Kryvoruchka nachalnykom Upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy v Khersonskii oblasti. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 819/2019 vid 7 lystopada 2019 roku. [About the appointment of S. Kryvoruchka as the head of the Office of the Security Service of Ukraine in the Kherson region. Decree of the President of Ukraine № 819/2019 of November 7, 2019]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/8192019-30329> [in Ukrainian].
 32. Pro pryznachennia O. Kulinicha nachalnykom Holovnoho upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy v Avtonomnii Respublitsi Krym. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 463/2020 vid 21 zhovtnia 2020 roku. [About the appointment of O. Kulinich as the head of the Main Directorate of the Security Service of Ukraine in the Autonomous Republic of Crimea. Decree of the President of Ukraine № 463/2020 of October 21, 2020]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/4632020-35421> [in Ukrainian].
 33. Pro prysvoiennia viiskovoho zvan'nia. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 443/2020 vid 14 zhovtnia 2020 roku. [About assigning a military rank. Decree of the President of Ukraine № 443/2020 dated October 14, 2020]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/4432020-35333> [in Ukrainian].
 34. Pro ponyzhennia u viiskovomu zvan'ni. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 197/2022 vid 31 bereznia 2022 roku. [On demotion in military rank. Decree of the President of Ukraine № 197/2022 of March 31, 2022]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/1972022-41973> [in Ukrainian].
 35. Pro zvilnennia O. Kulinicha z posady nachalnyka Holovnoho upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy v Avtonomnii Respublitsi Krym Ukaz Prezydenta Ukrainy № 91/2022 vid 2 bereznia 2022 roku. [Decree of the President of Ukraine № 91/2022 of March 2, 2022 on the dismissal of O. Kulinich from the position of head of the Main Directorate of the Security Service of Ukraine in the Autonomous Republic of Crimea]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/912022-41481> [in Ukrainian].
 36. Pro zvilnennia S. Kryvoruchka z posady nachalnyka Upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy v Khersonskii oblasti Ukaz Prezydenta Ukrainy № 195/2022 vid 31 bereznia 2022 roku. [Decree of the President of Ukraine № 195/2022 of March 31, 2022 on the dismissal of S. Kryvoruchka from the post of head of the Security Service of Ukraine in the Kherson region]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/1952022-41965> [in Ukrainian].

37. Pro ponyzhennia u viiskovomu zvanni. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 196/2022 vid 31 bereznia 2022 roku. [About demotion in military rank. Decree of the President of Ukraine № 196/2022 of March 31, 2022]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/1962022-41969> [in Ukrainian].
38. Pro pryznachennia V.Maliuka zastupnykom Holovy Sluzhby bezpeky Ukrainy Ukaz Prezydenta Ukrainy № 77/2022 vid 28 liutoho 2022. [On the appointment of V. Malyuk as Deputy Head of the Security Service of Ukraine Decree of the President of Ukraine № 77/2022 of February 28, 2022]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77/2022#Text> [in Ukrainian].
39. Pro pryznachennia V.Maliuka pershym zastupnykom Holovy Sluzhby bezpeky Ukrainy. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 100/2022 vid 3 bereznia 2022 roku. [Decree of the President of Ukraine № 100/2022 dated March 3, 2022, on the appointment of V. Malyuk as the first deputy head of the Security Service of Ukraine]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/1002022-41525> [in Ukrainian].
40. Pro usunennia vid vykonannia обов'язкiv Holovy SBU I.Bakanova. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 499/2022 vid 17.07.2022. [On the removal from the duties of the Head of the Security Service of Ukraine I. Bakanov. Decree of the President of Ukraine № 499/2022 dated July 17, 2022]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/4992022-43321> [in Ukrainian].
41. Pro zvilnennia Bakanova I.H. z posady Holovy Sluzhby bezpeky Ukrainy. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy № № 2432-IX vid 19 lypnia 2022 r. [About the release of Bakanov I.H. from the position of Head of the Security Service of Ukraine. Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine № 2432-IX of July 19, 2022]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2432-20#n2> [in Ukrainian].
42. Pro tymchasove vykonannia обов'язкiv Holovy Sluzhby bezpeky Ukrainy. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 504/2022 vid 18 lypnia 2022 roku. [On the temporary performance of the duties of the Head of the Security Service of Ukraine. Decree of the President of Ukraine № 504/2022 of July 18, 2022]. Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/5042022-43333> [in Ukrainian].
43. Pro pryznachennia Maliuka V.V. na posadu Holovy Sluzhby bezpeky Ukrainy. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy № 2913-IX vid 7 liutoho 2023 r. [About the appointment of Malyuk V.V. to the position of Head of the Security Service of Ukraine. Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine № 2913-IX of February 7, 2023]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2913-IX#Text> [in Ukrainian].
44. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy "Pro Sluzhbu bezpeky Ukrainy" shchodo udoskonalennia orhanizatsiino-pravovykh zasad diialnosti Sluzhby bezpeky Ukrainy. Proekt Zakonu. [On amendments to the Law of Ukraine "On the Security Service of Ukraine" regarding the improvement of the organizational and legal basis of the activity of the Security Service of Ukraine. Draft Law]. Retrieved from: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/979309> [in Ukrainian].